

PRÍSPEVOK K POZNANIU GEMERSKÉHO OVOCINÁRSTVA KEDYSI A DNES

К ВОПРОСУ ИЗУЧЕНИЯ
ГЕМЕРСКОГО
ПЛОДОВОДСТВА ПРЕЖДЕ
И СЕЙЧАС

BEITRAG ZUR ERKENNTNIS DES
OBSTBAUES IM GEMER —
GEBIET EINST
UND JETZT

Božena Mareková

POĽNOHOSPODÁRSKE MÚZEUM, NITRA

Gemerská oblasť v ovocinárstve patrí do prvotriednej pestovateľskej oblasti. Sú tu výborné podmienky pre pestovanie jabloní, hrušiek a sliviek. Na niektorých teplejších svahoch sa s úspechom pestujú orechy. Pretože gemerská oblasť vyniká rozmanitosťou terénu severnej a južnej oblasti, sú tu aj podmienky pre pestovanie rôznych sort ovocia.

Obyvatelia niektorých obcí (Hanková, Brdárka) sa začali zaoberať pestovaním ovocných stromov až v prvej polovici minulého storočia. V tereziánskom urbári z roku 1773, ktorý sa zachoval v pobočke ŠA v Rim. Sobote, sa v 9. bode pripomienok hovorí, že v obci Brdárka sa nenašli štepnice alebo novozaložené ovocné sady a škôlky.

Úroda ovocia v jednotlivých rokoch bola rozličná. Závisela od viacerých činiteľov, ako napr. od klimatických podmienok, od ošetrovania ovocných stromov a pod.

Tak napr. v roku 1866 podľa Daniela Licharda „záhrady veľmi smutne vyzerali, alebo ich húsenice rozličných druhov veľmi spustošili. Zbytočné boli rozkazy slúžneho hneď spočiatku jari, aby každý hospodár pod pokutou päť zlatých húsenice pooberal“.¹

V roku 1870 ovocné stromy boli doslova obsypané plodmi, teda ovocia bolo veľmi mnoho.² Jablká sa urodilo toľko, že štvrtina otrásených alebo opadaných jabĺk sa predávala po 6—10 grajciarov. Pestovatelia sa dokonca obávali, že pri takomto bohatom zarodení sa ovocné stromy vyčerpajú a nebudú dlhší čas rodiť.

Rok 1873 bol úplne neúrodný.³ Nižké ovocie sa neurodilo. Katastrofálna neúroda bola nielen v ovocinárstve, ale aj v celej rastlinnej výrobe. Ani najstarší obyvatelia nepamätali na takú neúrodu, aká postihla gemerskú oblasť v roku 1873. Zapríčinili ju neustále májové dažde, búrky, vetry, ľadovce a mimoriadne sucho v lete.

Rok 1874 bol úrodný. Aj napriek mrazu, ktorý sa vyskytol na celom území práve v čase kvitnutia ovocných stromov, v dôsledku čoho sa veľa plodov neudržalo, ovocia sa urodilo nad očakávanie veľa.⁴

Veľké škody v záhradách zapríčinil v roku 1876 silný mráz, ktorý v noci 20. mája zasiahol celé okolie pod Kohútom.⁵ Na stojatých vodách a potôčikoch

¹ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. IV., čís. 21, r. 1866, str. 162

² D. G. Lichard: *Obzor*, roč. VIII., čís. 32, r. 1870, str. 254

³ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. XI., čís. 36, r. 1873, str. 283

⁴ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. XII., čís. 23, r. 1874, str. 179

⁵ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. XIV., čís. 16, r. 1876, str. 123

sa dokonca utvoril silný ľad. Nie je teda divné, že nádeje na bohatú úrodu ovocia sa nespĺnili. Orechy, výhonky viniča, broskyne a zriedka pestovaný červený lieskovec úplne pomrzli, slivky a hrušky z väčšej časti pomrzli a len na jablňaniach, ktoré práve odkvitli, sa udržalo niečo ovocia.

Veľa ovocia vymrzlo aj v roku 1880.

Rok 1881 bol mimoriadne úrodný. Ovocia bolo dostatok každého druhu, okrem ovociev, ktoré sa z minuloročného zamrznutia ťažko zotavovali.⁶

V Rejdovej sa nachádza dostatočný počet ovocných stromov. Veľmi dobré výsledky v pestovaní ovocných stromov tu dosiahli pred prvou svetovou vojnou. Sami gazdovia si štepili ovocné stromy. V chotári vyhľadali plánky, tieto vykopali a presadili do ovocných sádov, v ktorých ich štepili a ďalej ošetrovali. Veľa kúpených ovocných stromčekov sa vysadilo od roku 1935. Podľa štatistiky z roku 1934 stav ovocných stromov bol tento: čerešní 561, jabloní 1170, hrušiek 220, bystrických sliviek 573, duranzí 35, orechov 150, ríbezlí 111 a egrešov 5. Ovocné stromy, najmä slivky a jablone, veľmi poškodili tuhé mrazy v roku 1929. V septembri roku 1941 zasa veľká povýchrica povyvalovala skoro všetky staršie jablone. Veľký ľadovec v júli 1939 veľmi poškodil najmä mladé ovocné stromy a v zime roku 1941—1942 vymrzlo veľmi mnoho sliviek.⁷ Klimatické a pôdne pomery gemerskej oblasti dávajú predpoklady pre zakladanie vysokoúrodných jablňových sádov. To znamená, že v týchto oblastiach sa budú v budúcnosti prednostne zakladať väčšie sady, lebo nevyžaduje sa tu taký veľký boj proti škodlivým činiteľom a netreba ani zavlažovať. Pri priemernej úrovni agrotechniky sa môžu dosiahnuť dobré hospodárske výsledky.

Ovocné stromy vzorne ošetrojú napr. v okrese Rimavská Sobota na JRD v Hačave, kde v roku 1961 mali veľmi bohatú úrodu jablka, z ktorých získali približne až 100 000 Kčs. Na jar v roku 1962 vysadili ďalších asi 500 ovocných stromčekov.

Sú však aj také oblasti, v ktorých sa ľudia menej starajú, prípadne aj vôbec nestarajú o ošetrovanie a výsadbu ovocných stromčekov. Je tomu tak napr. v Ostranoch, kde majú machom obrastené jablone i hrušky a staré húšťavy slivníkov.⁸

Podobne aj vo viacerých obciach Rožňavského okresu sa v poslednom čase rozmonžili nebezpeční škodcovia ovocných kultúr (červec sanchoský, rozličné vošky, štítničky a i.), ktorí môžu o niekoľko rokov úplne zničiť všetky ovocné stromy a kry nielen v mieste výskytu, ale aj v celej obci a v širokom okolí, lebo ich rozmnožovacia schopnosť je mimoriadne veľká (najmä červca sanchoského).

Okresný národný výbor preto podľa platných predpisov nariadil povinný zimný postrek ovocných stromov a krov všade tam, kde sa škodcovia vyskytujú. Zimný postrek vykonala STS na náklad majiteľov ovocných kultúr. Miestne národné výbory boli povinné postarať sa o uskutočnenie tohto nariadenia všade tam, kde to bolo potrebné, a zabezpečiť úhradu nákladov. Uskutočňuje sa to v záujme nielen samotných majiteľov ovocných stromov, ale aj všetkých občanov, aby bolo čím viac kvalitného ovocia.⁹

⁶ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. XIX., čís. 26, r. 1881, str. 203

⁷ *Obecná kronika obce Rejdová*

⁸ *Okresné noviny Rimavskej Soboty „Budovateľ“*, 16. 9. 1961

⁹ *Okresné noviny Rožňavy „Zora Gemera“*, 9. 3. 1962

V gemerskej oblasti stav pestovania najdôležitejších druhov ovocia je takýto:

Medzi prvotriedne jabloňové oblasti zahŕňame kopcovité terény s nadmorskou výškou 300—500 m, kde sa priemerná ročná teplota pohybuje od 7 až 9 °C a priemerné ročné zrážky sú asi 600 až 800 mm. Celá gemerská oblasť má veľmi dobré podmienky pre pestovanie jabloní, lebo je od severu chránená a pritom blízke lesy poskytujú pomerne dostatok vlhkosti ovzdušia.

Už v roku 1865¹⁰ Samuel Tomášik, evanjelický farár v Chyžnom, o svojich skúsenostiach s pestovaním jabloní písal: „Z počtu jablĺk zvláštnu pozornosť zasluhujú: nová zimošná parménka; strom tento je veľký, ovocina jeho žltá na spôsob pomarančov, s veľkým otvoreným kalichom, chuti veľmi príjemnej a trvá až do pozdnej jari cele neporušená; — severná renetka, strom rastie do vysoka, má tenšie konáre a rodí bohate; podlhovastá ovocina jeho je zprvu zelená, k jari ale žltne a dá sa držať do leta.“

Neskkôr¹¹ znova oboznamuje ovocinárov: „Daktoré pozdné renetky, Král Jakób, lahôdka (nem. Leckerbissen) ani u nás nevydaria sa; lebo keď sa oberú zo stromov, uvädnu a nijakej chuti nemajú. I tieto jablĺka bys tedy darmo štepil vo chladnejších krajoch slovenských; ale zaštep letný Kalvil, Astrachánsko jablko, malú Boňanku atď. Tieto druhy vydaria sa a hojne rodiť budú.“

O tom, že jabloň v tomto kraji má ideálne podmienky, nasvedčuje aj nie zriedkavý výskyt vzplanej jablone v lesoch, ktorej vyhovuje teplá podhorská klíma s dostatočnou vlhkosťou ovzdušia.

Z tejto oblasti pochádza aj Hontianska sorta jabloní. Maďarskí odborníci pripisovali tejto sorte jablka maďarský pôvod a tvrdili, že vzniklo niekde na dolnej zemi. V Maďarsku sa popisovalo ako Maďarské rozmarínové, Veľkonočné rozmarínové a najnovšie ako Entzovo rozmarínové. Popisovalo sa tiež ako Hontianske (*Honti alma*), ba aj Slovenské (*Tót alma*), takže možno skoro s určitosťou tvrdiť, že Hontianske jablko je slovenského pôvodu z Hontianskej, Gemerskej a Novohradskej oblasti.¹²

Pre jednotlivé oblasti máme vypracovaný sortiment ovocia v troch stupňoch. Do prvotriednych oblastí zaraďujeme predovšetkým sorty, ktoré vynikajú kvalitou ovocia a sú pritom úrodné. Do druhej oblasti zaraďujeme sorty, pri ktorých už neprizeráme tak na kvalitu, ale viac na úrodnosť, lebo sa tu sorty museli vyberať podľa vhodnosti pre dané stanovište. Tretia oblasť nie je z hľadiska produkcie ovocia dôležitá, lebo pestovanie ovocia sa tu obmedzuje iba na domáce záhradky a v týchto oblastiach nestačí ani na samozásobenie, najmä v zimnom období. Do týchto troch oblastí je zaradený celý sortiment jabloní, o ktorom sa nebudeme bližšie zmieňovať. Ide nám však viac o užšie okresné sortimenty, vypracované v roku 1950. To znamená, že z oblastného širokého sortimentu vybrali sa pre jednotlivé okresy len najdôležitejšie sorty, pričom hlavný dôraz sa kládol na zúženie sortimentu a na vytvorenie výrobných celkov. Prílišná voľnosť vo výbere sort viedla po stránke sortovej k roztrieštenosti ovocinárskej výroby. Zapričňuje to teraz ťažkosť pri nákupe, lebo vyššie ceny sa vyplácajú len za kvalitné a sortovo jednotné ovocie. To však neznamená, že by sa v obmedzenom množstve nemohli pestovať aj iné, pre určitý okres neuvedené sorty.

¹⁰ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 1, r. 1865, str. 3

¹¹ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 25, r. 1865, str. 194

¹² *Roľnícky obzor*, roč. 1., čís. 12, rok 1945, str. 93

Pre okres Rimavská Sobota sa odporúčajú vo veľkom pestovať tieto sorty jablk:

Hlavné sorty:

Parména zlatá zimná
Baumannova reneta
Jonathan
Sudetská reneta
Batul

Vedľajšie sorty:

Priesvitné letné
Nonnetit
Solivarské ušľachtilé
Boskoopske červené
Parkerovo
Starking
Hontianske

Pre Rožňavský okres sa odporúčajú:

Hlavné sorty:

Parména zlatá zimná
Baumannova reneta
Jonathan
Batul

Vedľajšie sorty:

Priesvitné letné
Nonnetit
Starking
Ontário
Londýnske
Hontianske

Pre pestovanie hrušiek sú najvhodnejšie mierne zvlhnené terény v nadmorskej výške 200—400 m. Najvhodnejšie sú terény chránené pred severnými vetrami a pritom s expozíciou na juh a juhovýchod. Výborné pestovateľské podmienky so zachovaním teploty, vlhkosti a nadmorskej výšky má južná časť okresu Rimavská Sobota a okolie Rožňavy. Tu sa darí všetkým našim sortám hrušiek, a to letným, jesenným a zimným. So zvyšovaním sa nadmorskej výšky sa súčasne znižuje priemerná ročná teplota, a preto sa v severnej časti okresu Rimavská Sobota zimným sortám menej darí.

S a m u e l T o m á š i k v roku 1865¹³ o pestovaní hrušiek v gemerskej oblasti písal: „Podpísaný, už od 30 rokov štepením a šľachtením stromov ovocných so zvláštnym obľúbením zaneprázdnený, jako najlepšie a najvýdatnejšie druhy (sorty) pre naše Slovensko môže z vlastnej skúsenosti svojej nasledujúce odporúčať, a síce: z hrušiek: Červenú jasennú dekanku, strom to veľký, s hustými a širokými konármi a bohaté úrody prinášajúci; veľká červená ovocina jeho dozrieva v októbri a má chuť veľmi príjemnú, ako najlepšia maslovka. Ďalej odporúčam: žltú zimošnú karmanku či hermanku; ona dojde v januári, z čiastky už v decembri dostávajúc znakom zrelosti svojej krásnu žltú farbu, podoba ovociny je veľká, podlhovastá, chuť znamenitá — štuttgardskú zimošnú hrušku (na mieste pôvodu, nemecky Schönlingom nazvanú), ktorú z jednej strany neobčajná veľkosť, z druhej ale strany výborná chuť odporúča; ona v decembri dojde. Všetky tu spomenuté hrušky nijakého „piesku“ v sebe nemajú, ale na jazyku sa úplne rozpúšťajú.“

O niečo neskôr¹⁴ o hruškách píše: „Najlepšie hrušky: Bergamotka z Bugi, pozdná zimná dekanka, mannová Kolmárka atď. musia aj v Békeši hlboko do jeseni na strome zotrvať, keď už azda v Liptove záhrady sneh pokrýva. Tieto

¹³ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 1, r. 1865, str. 3

¹⁴ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 25, r. 1865, str. 194

druhy nevydaria sa ani v Hornom Gemeri, preto bys' ich v Liptove nadarmo štepil. Naproti tomu ale zelená Magdalénka, ktorá u nás práve o Márii Magdaléne dochodí, Robertova muškateľka, včasná švajčiarska Bergamotka, pekná Gabriela, letná maslovka, Salisburg, atď. sú druhy hrušiek, ktoré aj v Orave, Liptove, v Šariši a ostatných najchladnejších krajoch Slovenska s prospechom štepíť môžeme.“

V okresnom sortimente pre Rimavskú Sobotu sa odporúčajú tieto sorty hrušiek:

Magdalenka
Solanka
Williamsova
Boscova fľaška

Hardyho maslovka
Dielová maslovka
Pastornica
Dekanka zimná

Pre Rožňavský okres sa odporúčajú tie isté sorty hrušiek ako pre Rimavskú Sobotu.

Slivky majú tak isto v gemerskej oblasti výborné pestovateľské podmienky, hoci o slivkách môžeme povedať, že sa daria na celom Slovensku. Pri slivkách však máme na zreteli predovšetkým pestovanie slivky domácej — Bystrickej, ktorá je najrozšírenejšia a najkvalitnejšia; vyznačuje sa však vyššími nárokmi na stanovište než ostatné sorty. Popri veľkej náročnosti na vlahu vyžaduje aj veľa tepla. Tieto podmienky sa v Gemeri vzhľadom na vyššie priemerné teploty a zadržiavanie vlhky lesmi dostatočne zabezpečujú.

O slivkách z gemerskej oblasti Samuel Tomášik v r. 1865¹⁵ písal: „Zvláštneho odporúčenia zasluhuje naša domorodá, výborná chýžnánska slivka. Toto je druh cele nový, od pisateľa týchto riadkov z jadra, kroz presádzanie a napravovanie pôdy dochovaný; ovocie má väčšie od zelenej ringlotky (Reine Claude), či cukrovej slivky, leš nie tak okrúhle, ale trochu tlapkavé; kôstka vylúpi sa, farba je bledo žltá, chuť neobyčajne príjemná, dozrieva v septembri. Okrem tejto odporúčam ešte muškátovú slivku; ona je trochu menšia od obyčajnej bystrickej slivky (krámskej, karlátky) a má, keď ju prekúsne, silnú vôňu muškátovú. Priateľom štepárstva, ktorí by budúcej jari tieto druhy rozmnožiť chceli, veľmi vďačne posluším vrúbliky, všetkých tu spomínaných druhov. Za potrebné držím ešte poznamenať, že sadzu z komínov naškrabanú žiaden bedlivý záhradník nebude na ulicu alebo na dvor vyhadzovať, ale radšej pôdu popod stromy tým odpadkom posype, čo ich úrodnosť, najmä v ťažkej hlinenej pôde, podľa zkušenosti mojej znamenite napomáha.“

„Napokon¹⁶ ešte odporúčam sadenie mladých stromkov v záhrade na tzv. päťák (quincunx), ktorý obdržíme, keď štyri stromky do pravidelného štvorhranu, či kvadrátu, piaty ale do prostriedku jeho zasadíme, čotedy takto vyzera . . . Vzdialenosť jedného od druhého stromku býva na dva, ba i na dva a pol siahý a síce z jednej strany (ku pr. na pravo päťáka) stojí jablň a hruška, z druhej strany pod ním hruška a jablň, v prostriedku ale slivka.“

Z Gemera pochádza miestna slovenská sorta nazvaná Gemerská slivka. Rastie zdravo, je úrodná a aj pukavke slivkovej lepšie odoláva než Bystrická slivka. Darí sa všade tam, kde rastie Bystrická, ktorú môže skoro nahradiť. Plody sa

¹⁵ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 1, r. 1865, str. 3

¹⁶ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., čís. 7, r. 1865, str. 50

smerom k stopke charakteristicky zužujú. Osrienenou modrou šupkou sa podobá Bystrickej. Dužina je prvotriedna a pravej slivkovej chuti. Pre jej úrodnosť usudzujeme, že je samoopelivá. Je to prvotriedna stolová sorta. Zreje od konca augusta do polovice septembra.

Hoci tu majú všetky slivky prvotriedne podmienky pre pestovanie, v okresnom sortimente sa odporúča pestovať:

Pre okres Rimavská Sobota:

Slivky:

Bystrická veľkoplodá
Esslingenská
Zimmerova
Gemerská

Slivy a ringloty:

Malvazinka
Veľká zelená ringlota
Malá zelená ringlota
Bryská
Marhuľová

Pre okres Rožňava:

Slivky:

Bystrická veľkoplodá
Esslingenská
Wangenheimova
Zimmerova

Slivy a ringloty:

Malvazinka
Althonova
Veľká zelená ringlota
Malá zelená ringlota
Bryská

Čerešňiam sa tiež najlepšie darí v južných teplých oblastiach, kde je pre ne vyhovujúca teplota, v pôde je dostatok vápna a v čase dozrievania plodov je obyčajne teplé a bezdaždivé počasie, takže plody môžu dobre vyzrieť. Výborné pestovateľské podmienky pre čerešne má južná gemerská oblasť, kým v severnej oblasti sú iba priemerné pestovateľské podmienky. Višne sa v Gemeri pestujú predovšetkým v okolí Slanej, ďalej pri Balogu, Rimavskej Sobote, Padarovciach a Jelšave. Farba plodov višne lesnej je tiež veľmi rozdielna. Hromadne rastie na území obce bývalého Štítnického panstva a v Malohonte.

Zprávy o dobrých štrnástich sortách čerešní v Jelšave máme ešte z roku 1918,¹⁷ kedy sa ich urodilo mimoriadne veľa. Podobne aj z roku 1881 z Hostišoviec a blízkeho okolia.¹⁸ Chodievali tam vraj ľudia z celého okolia k dobrým priateľom a známym na ochutnávanie čerešní, ktoré sa tam urodili vo veľkom množstve. Bolo tam viac než tisíc pekných čerešňových stromov, o ktoré sa obyvatelia vzorne starali, ošetrovali ich a tak dosiahli zaslúženú odmenu.

O tom, že sa v tejto oblasti dobre darí čerešňiam, svedčí aj novinová zpráva z r. 1961,¹⁹ že žiaci len zo stromoradia popri cestách v Brdárke naoberali spolu 22,95 q čerešní.

Vo vypracovanom pláne pre okres Rimavská Sobota sa odporúča pestovať tieto sorty:

¹⁷ Magda Pál: *Magyar Országának és a határ őrző katonaság vidékének leg újabb statisztikai és geográfiai leírása*, Pesten, 1819

¹⁸ D. G. Lichard: *Obzor*, roč. III., r. 1865, str. 179

¹⁹ *Okresné noviny Rožňavy „Zora Gemera“* čís. 28, r. 1961

Čerešne:

Májová
Rýchlica nemecká
Lyonská skorá
Napoleonova chrupka
Hedelfingenská chrupka
Germerdorfská chrupka
Veľká čierna chrupka
Krupinská dudečka

Višne:

Vackova
Španielska
Morela neskorá
Wangenheimova
Zimmerova

Pre R o ž ň a v s k ý okres sa odporúčajú pestovať:

Čerešne:

Rýchlica nemecká
Lyonská skorá
Napoleonova chrupka
Hedelfingenská chrupka
Germerdorfská chrupka
Veľká čierna chrupka
Medňanská

Višne:

Morela neskorá
Ostheimská
Köröšská

Pre úspešné pestovanie marhúl a broskýň sú najvýhodnejšie piesočnatohlinité pôdy. V ťažších pôdach sa im nedarí. Gemerská oblasť má preto iba priemerné podmienky pre pestovanie marhúl a broskýň. Prvotriedne pestovateľské podmienky sú iba v okolí Šafárikova a Lučenca.

V okrese R i m a v s k á S o b o t a sú najvýhodnejšie podmienky pre pestovanie týchto sort:

Marhule:

Maďarská najlepšia
Rakovského
Sabinovská
Ružová neskorá
Ružová skorá

Broskyne:

Haleho skorá
Amsdenova
Alexandrova skorá
Champion
Kráľovná záhrad
J. H. Halle

V okrese R o ž ň a v a :

Marhule:

Maďarská najlepšia
Rakovského
Sabinovská
Ružová neskorá
Ružová skorá

Broskyne:

Vítaz
May Flower
Amsdenova
Alexandrova skorá
Champion

Podobne aj pre pestovanie orechov sú v gemerskej oblasti výborné podmienky, najmä v južnej časti okresu Rimavská Sobota.

V záhradách bohatších ľudí sa pestovala aj mandľa.

Červené ríbezle rastú hromadne v pohronských lesoch a pestujú sa aj v záhradách. Sú rozdielne sladkosťou i veľkosťou plodu. Podobne aj egreše rastú v lesoch a pestujú sa i v záhradách.

Ostružiny rastú na tienistých miestach v lesoch horného Gemera voľne v prírode.

Čučoriedky a brusnice rastú na temenách vrchov v tienistých lesoch.²⁰

Na jar v roku 1961 v Rožňavskom okrese urobili bilanciu doterajšieho a plán budúceho rozvoja ovocinárstva, ako neoddeliteľnej súčasť úloh rozvoja nášho poľnohospodárstva pre najbližšie roky.²¹ Výsadba ovocných stromov podľa vládneho uznesenia z roku 1953 sa splnila len na 82 %. Podľa toho mal sa počet ovocných stromov zvýšiť o 20 miliónov a priemernú úrodu z jedného stromu zvýšiť z doterajších 12 kg na 24 kg, pričom podiel zimných (trvácich) sort jablák sa mal do roku 1963 zvýšiť na 75 % z celkovej úrody. Extenzívny charakter nášho ovocinárstva zapríčiňuje nízke úrody a nežiadúcu alternanciu ovocných stromov (vlastnosť väčšiny jabloní nerodiť pravidelne každý rok), nezmienujúc sa ani o kvalite ovocia (najmä jablák a hrušiek).

Preto byro ÚV KSS sa v roku 1960 zaoberalo nepriaznivým vývojom našej ovocinárskej výroby a vytýčilo úlohy v rozvoji ovocinárstva. Hoci sa v socialistickom sektore (JRD a ŠM) už začalo s intenzívnym spôsobom pestovania ovocných stromov, obdobie 5—10 rokov vzhľadom na osobitný charakter ovocinárskej veľkovýroby nestačí ešte priniesť podstatný obrat v produkcii ovocia. Preto nová koncepcie rozvoja ovocinárstva na Slovensku zahŕňa úlohy nielen pre najbližšie roky, ale aj 10—15 rokov dopredu. Podľa toho počet ovocných stromov sa má do roku 1965 zvýšiť na 16,5 milióna a do roku 1975 až na 20,4 milióna, čo je o 75 % vyšší stav než v roku 1959. Teda do roku 1965 sa má produkcia ovocia zvýšiť takmer o 88 % a do roku 1975 až o 178 % v porovnaní s rokom 1960.

Podľa výpočtu Ústavu pre výživu ľudu každý občan by mal skonzumovať denne aspoň $\frac{1}{4}$ kg surového ovocia, čo ročne predstavuje asi 90 kg. Podľa najnovšej štatistiky však v Rožňavskom okrese na jedného obyvateľa pripadlo len asi 40 kg, čiže ani polovica odporúčaného množstva.

Ak teda chceme zabezpečiť vyššiu spotrebu ovocia pre všetkých pracujúcich, musíme vyprodukovať viac ovocia a lepšej kvality.

Zo štatistických údajov Rožňavského okresu zisťujeme, že vyše 70 % ovocia v okrese produkujú ešte drobní súkromní záhradkári a ovocinári. Preto v súčasnom období s ich dodávkami ovocia sa ešte musí počítať. Avšak podľa výsledkov prieskumu ovocných sádov sa ukázalo, že stav ovocných stromov v Rožňavskom okrese je na pomerne nízkej úrovni. Hoci sú v tejto oblasti veľmi dobré podmienky pre pestovanie ovocia, mnohí ľudia sa doteraz nezbavili mylného názoru, že ovocný strom dáva hojný úžitok aj bez náležitej starostlivosti a práce, v dôsledku čoho sa potom musí konštatovať, že ovocinárstvo je dnes dosť zanedbávaným odvetvím poľnohospodárskej výroby. Ovocné stromy sa zväčša zanedbávajú a spôsob pestovania ovocia je celkove dosť primitívny. Pomerne veľa ovocných stromov a krov je postihnutých chorobami, ako sú: *fuzikladium*, *monilióza*, *melanóza*, *rakovina*, *múčnatka*, *suchá škvrnitosť* čiže *dierkovitosť lis-*

²⁰ L. Bartholomaides Incliti somit Gömöriensis notitia historico — geographico — statistica, Levoča 1805—1808

²¹ Okresné noviny Rožňavy „Zora Gemera“, 20. 5. 1961

to, antraknóza ríbezli, americká múčnatka agrešová. Stromy sú zamorené machmi, lišajníkmi a riasami, kôstkovité stromy (marhule, čerešne) trpia glejotokom, marhule napáda nebezpečná choroba *apoplexia* (porážka), ovocné dreviny trpia nádorovitou koreňov, ovocné plody hnilobou. Živočíšni škodcovia zapríčiňujú nesmierne škody vo výsadbe mladých stromkov (ohrýzanie zajacmi, hrabošmi), a to ako na množstve tak aj na kvalite ovocia (obaľovač jablňný zapríčiňuje miestami až 80% červivosť ovocia). Mechanické ošetrovanie ovocných stromov je veľmi nedostatočné, ba často sa vôbec neuskutočňuje. Podobne aj chemické ošetrovanie je zriedkavé, hoci naše dve výrobné chemických antiparazitných a pesticídnych prostriedkov (Chemické závody J. Dimitrova v Bratislave a Spoločnosť v Neratoviciach) vyrábajú najosvedčenejšie chemické látky proti chorobám a škodcom poľnohospodárskych kultúr.

Vidiac neutešený stav v ovocinárstve, zodpovední činitelia Okresného domu osvet, Okresnej pobočky Slovenského sväzu záhradkárov a ovocinárov a Okresnej organizácie čs. spoločnosti pre šírenie politických a vedeckých poznatkov v Rožňave založili 23. marca 1961 Okresný sbor ovocinárskych lektorov, ktorí si určili za úlohu činne pomáhať jednak jednotným roľníckym družstvám pri plánovanej výsadbe ovocných stromov (v r. 1961 vysadiť v okrese 40 000 kusov na 263 ha), jednak súkromným záhradkárom a ovocinárom v ich racionálnejšom ošetrovaní ovocných stromov a krov. Svoje ciele zamýšľajú dosiahnuť vhodnými praktickými prednáškami, besedami, zájazdami, kurzami, exkurziami, výstavami, ďalej rozširovaním vhodných odborných kníh, časopisov, plagátov, letáčikov, ako aj účinným a presvedčivým propagovaním členstva v Slovenskom sväze záhradkárov a ovocinárov a pomocou pri zakladaní miestnych, prípadne aj závodných pobočiek tejto dobrovoľnej záujmovej organizácie, ktorá sa utvorila po zániku bývalej Slovenskej ovocinárskej spoločnosti.

Okresní ovocinárski lektori rozdelili si medzi sebou jednotlivé obce okresu, ktoré budú pravidelne navštevovať a v ktorých sa budú sústavne starať o úspešný rozvoj a zveľadenie ovocinárstva, o prehĺbovanie teoretických a praktických vedomostí záhradkárov a ovocinárov v obciach a takto pôsobiť na zvyšovanie ich politickej, odbornej a kultúrnej úrovne. Budú súčasne pomáhať národným výborom a poľnohospodárskym podnikom (JRD, ŠM) pri plnení zodpovedných úloh vyplývajúcich zo smerníc strany a vlády o zvyšovaní úrovne poľnohospodárskej výroby.

Pre plnenie tejto významnej úlohy sa preto treba dobre pripraviť. Vyššia pozornosť sa musí venovať najmä mládeži, ktorá v ovocinárstve Rožňavského okresu bude v blízkej budúcnosti rozhodovať o vysokých úrodách. Školská mládež v tomto smere už aj v minulom roku vykonala veľa. Tak napr. žiaci ZDŠ z Rožňavy v minulom roku pohnojili a okopali 2898 ovocných stromkov, nachádzajúcich sa v stromoradiach ciest.²²

Veľmi dobrým pomocníkom majiteľov ovocných stromov a záhrad pri pestovaní ovocných stromov sú rôzne ovocinárske besedy. Usporiadala sa napr. 9. marca 1961 o ovocinárstve v aule Osvetového domu v Rožňave,²³ na ktorej prehovoril inž. Teodor Malík, C. Sc. z VÚRV v Piešťanoch, ktorý je významným pracovníkom v tomto odbore. Na besede sa hodnotili aj niektoré jeho odborné práce (*Ovocný sortiment Slovenska a Pokrokové metódy v ovocinárstve*) a in-

²² Okresné noviny Rožňavy „Zora Gemera“, čís. 25, jún 1961

²³ Okresné noviny Rožňavy „Zora Gemera“, 2. 3. 1962

štalovala sa aj výstava odborných kníh z ovocinárstva, vinohradníctva a záhradníctva a ostatní záujemci sa tak mohli poučiť o nových pokrokových metódach pri pestovaní ovocia a pozrieť sa na výstavu odborných kníh, prinášajúcich nové, pokrokové metódy v ovocinárstve.

Kapitolu o ovocinárstve v gemerskej oblasti možno zhrnúť takto:

Gemer (okresy Rožňava a Rimavská Sobota) patrí do prvotriednej pestovateľskej oblasti. Preto mali by sa tu predovšetkým pestovať vynikajúce sorty čo do kvality ovocia a jeho úrodnosti. Darí sa tu totiž všetkým sortám, ktorých pestovanie v iných oblastiach nie je úspešné. Preto bude účelné pestovať tu predovšetkým také sorty, ktoré sú schopné po kvalitatívnej stránke úspešne súťažiť na cudzích trhoch. Rôznorodý sortiment v tejto oblasti mal by sa využiť, a to už zo spomínaných dôvodov, najmä na pestovanie sort, odporúčaných pre jednotlivé okresy. Musí sa však zvýšiť starostlivosť o ovocné stromy, aby sa podstatne mohla zvýšiť kvalita získaného ovocia. Každý ovocný strom má mať vo výsadbe svoje určené miesto, čím sa zamedzí samomnoženiu ovocných stromov a vytváraníu sa malých, najmä slivkových „džunglí“, čo možno ešte vidieť v niektorých záhradách tejto oblasti. Ovocný strom potrebuje ošetrovanie (štiepenie, postrekovanie, správny rez) ako každá iná plodina. Správne ošetrované a vo výsadbe usmerňované sady a záhrady potom budú produktívnejšie, vyprodukované ovocie bude kvalitnejšie a jednotnejšieho sortimentu, čo je už jedným zo znakov vyššej úrovne ovocinárskej výroby.

Р Е З Ю М Е

Статья о гемерском плодоводстве является частью общего сельскохозяйственного исследования, проводимого в 1961 году. В статье в начале приводятся некоторые урожайные и неурожайные годы в плодоводстве. Упоминаются конкретно и некоторые села Гемерской области, в которых население занималось выращиванием плодовых деревьев. После этой общей части следует выращивание отдельных видов плодов, хронологически описываемых со второй половины прошлого столетия. Поскольку Гемерская область имела идеальные условия для выращивания плодов, а население даже не умело этого использовать, так как они выращивали и гораздо менее качественные сорта, в конце описания каждого вида плодов приводятся рекомендуемые сорта для выращивания упоминаемого вида в этой области. В конце статьи приводится оценка существующего до сих пор и план будущего развития в Рожнявском районе. Оценка проводилась весной 1961 года. Неблагоприятным развитием нашего плодоводства также занималось и Бюро ЦК КПС и наметило цель развития плодоводства до 1975 года. Есть надежда, что путем организации разных бесед, поездок и экскурсий, далее путем распространения пригодных специальных произведений, журналов, плакатов, а также путем действенной и убедительной пропаганды членов Словацкого союза плодоводов и овошведов это положение полностью обратится к лучшему.

В заключение статьи по плодоводству в Гемерской области главным образом подчеркивается необходимость повышения заботы о плодовых деревьях и использования в этой области большого разнообразного сортамента при выращивании сортов, рекомендуемых для отдельных районов. Наиболее качественные и более единые по сортам плоды являются признаком более высокого уровня плодоводства.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Beitrag über den Obstbau im Gömörer Gebiet ist ein Teil des gesamten landwirtschaftlichen Forschungsmaterials, das im Jahre 1961 in diesem Gebiete gesammelt wurde. Zu Beginn des Beitrages wird auf einige obstarke und obstreiche Jahre hingewiesen. Es werden auch einige Gemeinden im Gömörer Gebiet, deren Einwohner sich hauptsächlich mit dem Obstbau

beschäftigten, namentlich angeführt. Nach diesem allgemeinen einführenden Teil folgt die Beschreibung des Obstbaues einzelner Sorten in einer chronologischen Darstellung, beginnend in der Hälfte des vorigen Jahrhunderts. Das Gömörer Gebiet weist ein ideales Klima für den Obstbau auf, die Einwohner aber wußten diesen Umstand nicht zu nutzen, denn sie pflanzten Sorten von gangbarer Qualität und so werden am Ende der jeweiligen Kapitel Sorten angeführt, die zum Anbau empfohlen werden. Zu Ende des Beitrages wird an die Auswertung der jetzigen und zukünftigen Entwicklung im Rožnavaer Kreis erinnert, die im Frühling des Jahres 1961 stattfand. Mit der ungünstigen Entwicklung im Obstbau befaßte sich auch das Büro des ZK der KPS und gab Richtlinien zur weiteren Entwicklung bis zum Jahre 1975 heraus.

Es besteht die Hoffnung, dass durch die Organisation verschiedener Vorträge, Informationsreisen und Exkursionen, weiters durch die Verbreitung von Fachliteratur, Zeitschriften und Broschüren sowie auch durch aktive und überzeugende Propaganda der Mitglieder des slowakischen Obst und Kleingärtnerverbandes der jetzige Zustand zum Besseren gewendet wird.

Zum Abschluß des Beitrages wird eine verbesserte Baumpflege und Einengung des etwas breit angelegten Obstsortimentes in den einzelnen Bezirken gefordert. Obst in besserer Qualität und vereinheitlichtem Sortiment ist ein Zeichen eines höheren Niveaus im Obstbau.

O B S A H

K druhému číslu sborníka	5
------------------------------------	---

DEJINY POĽNOHOSPODÁRSKEJ VÝROBY

Podolák: Spôsoby obrábania pôdy a sejby obilnín v údolí horného Hrona	9
Kramařík: Dva typy starého zemédeľského náradí a jejich severní hranice v Pošumaví	41
Mydlarčík: Plemenná a typová výstavba červenostrakatého skotu v českých zemích ve světle historického vývoje	55
Janšák: Z dávné minulosti poľnohospodárstva	83
Tempír: Pěstování gengelu na Moravě a na Slovensku	93
Mareková: Príspevok k poznaniu gemerského ovocinárstva kedysi a dnes	98

POĽNOHOSPODÁRSKA OSVETA, ŠKOLSTVO A VÝCHOVA

Lednár: Samuel Tešedík — priekopník poľnohospodárskeho pokroku a školstva	111
Gajdoš: Bernolákov rukopis o poľnohospodárstve	123
Lednár: Príspevok k dejinám poľnohospodárskeho školstva na Slovensku II	149

MUZEOLÓGIA

Rajnoha: Za ďalší rozvoj poľnohospodárskych a lesníckych múzeí ÚVTI — MZLVH	167
Loudil: Nová expozice vývoje chovu skotu v českých zemích v Zemédeľském muzeu ÚVTI na Kačíně	181

MATERIÁLY A ARCHÍVY

Kramařík: Zemédeľská práca za rok 1917 a její cena	201
Adamovská—Rajnoha: Niekoľko poznámok z histórie meteorologických pozorovaní v Gemerskej župe do roku 1881 so vztahom na poľnohospodárstvo	204
Markuš: Erby a pečate s poľnohospodárskou tematikou v zbierkach Východoslovenského múzea v Košiciach	213
Štibraný P.: Pestovanie chmeľu v okolí Trenčína	225
Štibraný V.: Protokol obecní anebo zápisnica na pamiatku našim potomkom od roku 1768 v Rejdovej	229

DISKUSIE

Janoušek, Štřesková, Jančík: Metodika historické monografie vesnice v českých zemích	251
--	-----

RECENZIE A REFERÁTY

Šach: Rádlo a pluh na území Československa (Jurkovič)	277
Podolák: Spôsoby chovu hospodárskych zvierat (Mruškovič)	280
Tempír—Vodák: Rozbor některých archeologických nálezů pravěkých plodin na území Československa (Jurkovič)	282
Tempír: Archeologické nálezy obilnin na území Československa (Jurkovič)	282
Polla: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany) (Jurkovič)	284
La Baume: Frühgeschichte der europäischen Kulturpflanzen (Tempír)	285
Sparron: Japanese flower arrangement (Pagač)	286

BIBLIOGRAFIA

Jurkovič: Slovenská poľnohospodárska bibliografia	291
Jurkovič: Bibliographia litterarum Hungariae oeconomicarum ruralium	299

AGRIKULTÚRA

SBORNÍK POLNOHOSPODÁRSKEHO MÚZEA V NITRE

2

1963

VYDALO POLNOHOSPODÁRSKE MÚZEUM V NITRE
V SLOVENSKOM VYDAVATEELSTVE PÓDOHOSPODÁRSKEJ LITERATÚRY
V BRATISLAVE